Hoe zo L. Wittgenstein: hoe actueel?

- Centraal in zijn werk staat de invloed van taal op ons denken en waarnemen.
- Ondeugdelijk taalgebruik ligt ten grondslag aan veel verwarring.
- Verwarring wel en niet opzettelijk

Ceci n'est pas une pipe.

Taal en denken

Paul Wittgenstein: La fileuse, Ravel arr.

- **Alfred Habdank Skarbek Korzybski** ([kɔˈʒɨpski]; July 3, 1879 – March 1, 1950) was a Polish-American independent scholar who developed a field called general semantics, which he viewed as both distinct from, and more encompassing than, the field of semantics. He argued that human knowledge of the world is limited both by the human nervous system and the languages humans have developed, and thus no one can have direct access to reality, given that the most we can know is that which is filtered through the brain's responses to reality. His best known dictum is "The map is not the territory".

Enkele alledaagse voorbeelden

- Syntactische en semantische onzin
- Zinsverduistering
- Invloed van taal op denken en waarneming

‘Niets zo makkelijk als moeilijk doen’ :

Er is een gegevenheid in het talige geschrevene, althans voor zover het zich aandient in inscripties van betekenaars, dat zich ten enenmale onttrekt aan elke betrachting tot aanschouwelijk wording, als ware het een verdwijnpunt van herme(neu)tische verdichting. ……. Het ondenkbare kan zich niet laten schrijven zonder zichzelf op te heffen, zonder zich als het ware te ver-denken.

Een persiflage op postmodern denken van Maarten Boudry

Hoe zinsverduistering te bereiken

- Onduidelijk jargon.
- Syntactische onzin: das Ich icht, das Nichts nicht, die Sprache spricht
- Hoog-abstracte begrippen zonder contextuele specificatie
- Begrippen met een grote onbepaaldheidszone en/of meerzinnigheid
- Complexe, lange zinnen met onverbindbare wendingen erin
- Beweringen die principieel niet toetsbaar zijn

Invloed taal op denken (Elizabeth Loftus;1974, 1979),

De betrouwbaarheid van ooggetuigen-rapporten.

Proefpersonen zagen een filmpje over een auto-ongeluk en kregen vervolgens de vraag: "How fast were the cars going when they *hit* each other?" of ze kregen de vraag: "How fast were the cars going when they *smashed into* each other?" De proefpersonen die de tweede vraag kregen, gaven hogere schattingen van de snelheden. Bij een geheugentoets een week later meenden zelfs twee keer zo veel mensen in de tweede groep (onterecht) dat er in het filmpje glassplinters te zien waren.

In het bijzonder Ludwig Wittgenstein

Ludwig Wittgenstein? Tijd, persoon en wetenschap

- Periode: 1889 – 1951 (einde Habsburgse rijk, WO I en WO II; romantiek, Wiener Kreis, nationaal-socialisme)
- Groeit op in een Weens, zeer wel gesteld, niet-aristocratisch, seculier joods en muzikaal gezin
- Heeft door zijn achtergrond toegang tot veel belangrijke personen (Brahms, Klimt, Moore, Russell, Keynes e.a.)
- Buitenstaander als ‘jood’, intellectueel en homoseksueel in Weense en Engelse maatschappij
- Studie: ingenieur, wiskunde, logica en filosofie
- Ingenieur, onderwijzer, tuinman, architect, filosoof
- Geeft zijn vermogen aan familie en leeft zeer sober
- Zeer intelligent, muzikaal en kritisch op ‘vakgenoten’
- Invloed op de wetenschapsleer en taalfilosofie

Ludwig Wittgenstein 1889-1951

- 1889 Geboren te Wenen, huisonderwijs
- 1903 Naar school in Linz, Staatsoberrealschule (Hitler een klas lager)
- 1906-1908-1911 ingenieur studie, Berlijn en Manchester
- 1912-1913 Cambridge contacten met Russell, Moore, Keynes
- 1914-1918 vrijwilliger Oostenrijkse leger, artillerist
- 1919 Italiaanse gevangenschap
- 1920-1926 onderwijzer in Oostenrijkse dorpen, tuinman klooster
- 1926 bouwt voor zus huis te Wenen in Bauhausstijl
- 1929 docent Cambridge (promotie op Tractatus uit 1921)
- 1939 naturalisatie tot Engelsman, volgt Moore op als hoogleraar
- 1947-1951 verblijven in buitenland (o.a USA), neemt wegens onvrede met bekrompen academisch milieu Cambridge ontslag in 1949
- 1951 overlijdt te Cambridge aan prostaatkanker

Ludwig's vader Karl Wittgenstein (1847-1913)

Karl Wittgenstein, was a successful industrialist known as the "Iron King" of Austria

The Hochreith

Kinderen Wittgenstein

- Hermine 1874-1950 (Wenen)
- Dora 1876-1876 (Wenen)
- Johannes* 1977-1902/1903 (vermist USA/suicide)
- Konrad 1978-1918 (suicide, Italiaans front)
- Helene 1879-1956 (Wenen)
- Rudolf 1881-1904 (suicide, Berlijn)
- Margherita (Grete) 1882-1958 (Wenen)
- Paul 1887-1961 (New York)
- Ludwig* 1889-1951 (Cambridge)

Hermine, Helene, Margarete, Paul and Ludwig

E. Findell, *Music Review* 32/1971

Brahms, Clara Schumann and Mahler were frequent house guests. Richard Strauss often played duets with Paul. They developed the same enthusiasm for the chamber music of Luis Spohr. Karl supported Schönberg; Bruno Walter, the Joachim Quartet, Erica Morini and Pablo Casals could be heard talking and playing together at the family's musical evenings. R. Mühlfeld gave the first private performances of the Brahms clarinet sonatas.

Pictures by Gustav Klimt and the artists of the Vienna Secession could be seen along with the early works of Puvis de Chavannes, Mestrovic and Segantini which hung alongside masters of the Munich and Vienna Schools.

Klimt: Hermine en Margarete Wittgenstein

Paul Wittgenstein 1887-1961

Tijdens de Eerste Wereldoorlog raakte hij in militaire dienst gewond tijdens een patrouille bij Zamość in Polen, doordat een sluipschutter zijn rechterarm met een kogel doorboorde, waarna zijn rechterarm moest worden geamputeerd.

Na de oorlog arrangeerde en speelde hij pianostukken voor alleen de linkerhand. Door het vermogen dat was vergaard door zijn vader, de staalmagnaat Karl Wittgenstein, kon hij het zich permitteren om o.a. Benjamin Britten, Paul Hindemith en Richard Strauss opdrachten te verlenen om werk voor hem te componeren

Ravel: pianoconcert in D voor de linkerhand

- Paul Wittgenstein en Amsterdams Concertgebouw Orkest

- spotify:track:6rB62Y1aFKaqpo6xS5zTKE
- spotify:track:7ExIoWVPpo00YOAnKnwqJY

Paul Wittgenstein: Ravel, pianoconcert in D voor de linker hand

Ludwig Wittgenstein, Portrait from 1910 with a dedication to his friend Eccles

LW: Studie Manchester (1911)

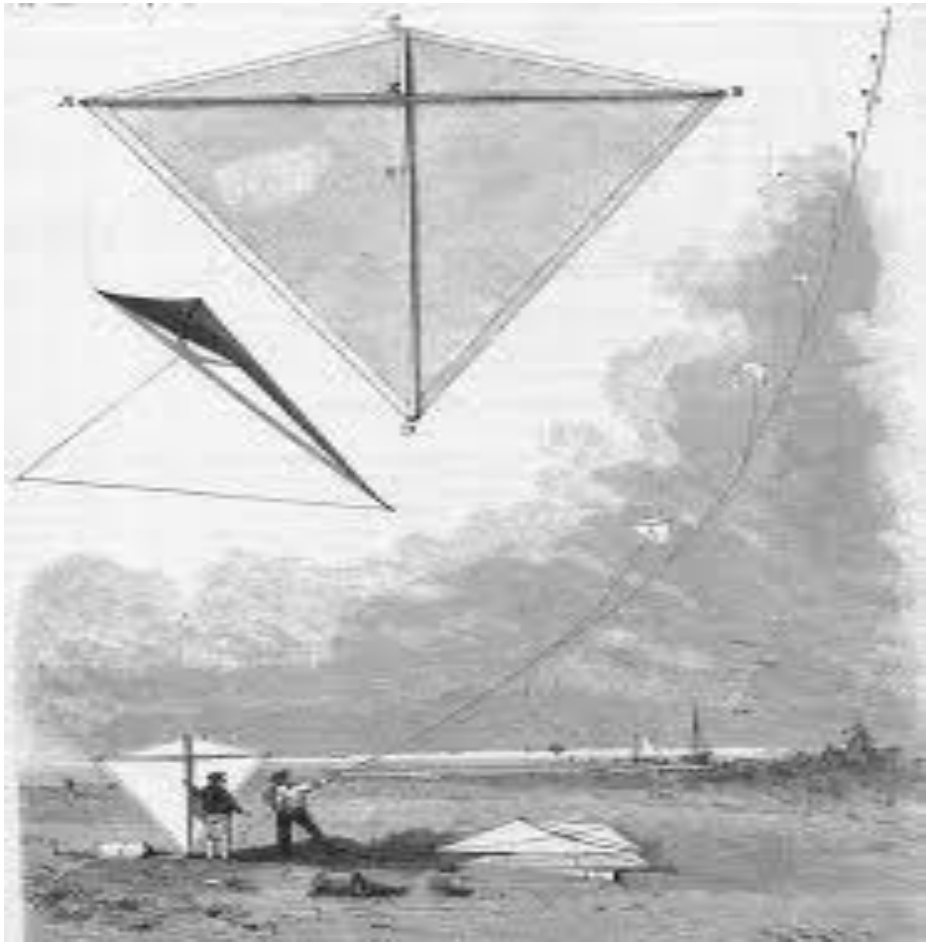

Wittgenstein's Aero Engine. From the patent paper of 1910

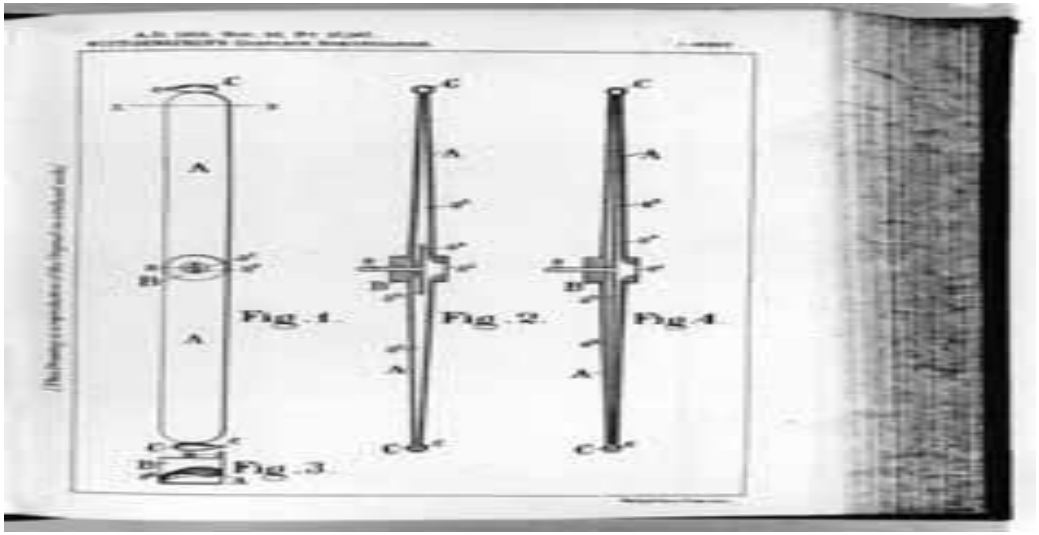

a ‘motorless’ aero-engine, that is, one not driven by a conventional piston engine, but which had the propeller itself as the motor, driven by repulsion jets on the propeller tips - initially from a variable combustion chamber arranged centrally on the propeller shaft, later with combustion chambers in the jets themselves.

Kromhout TJ-5A Ramjet, 1958

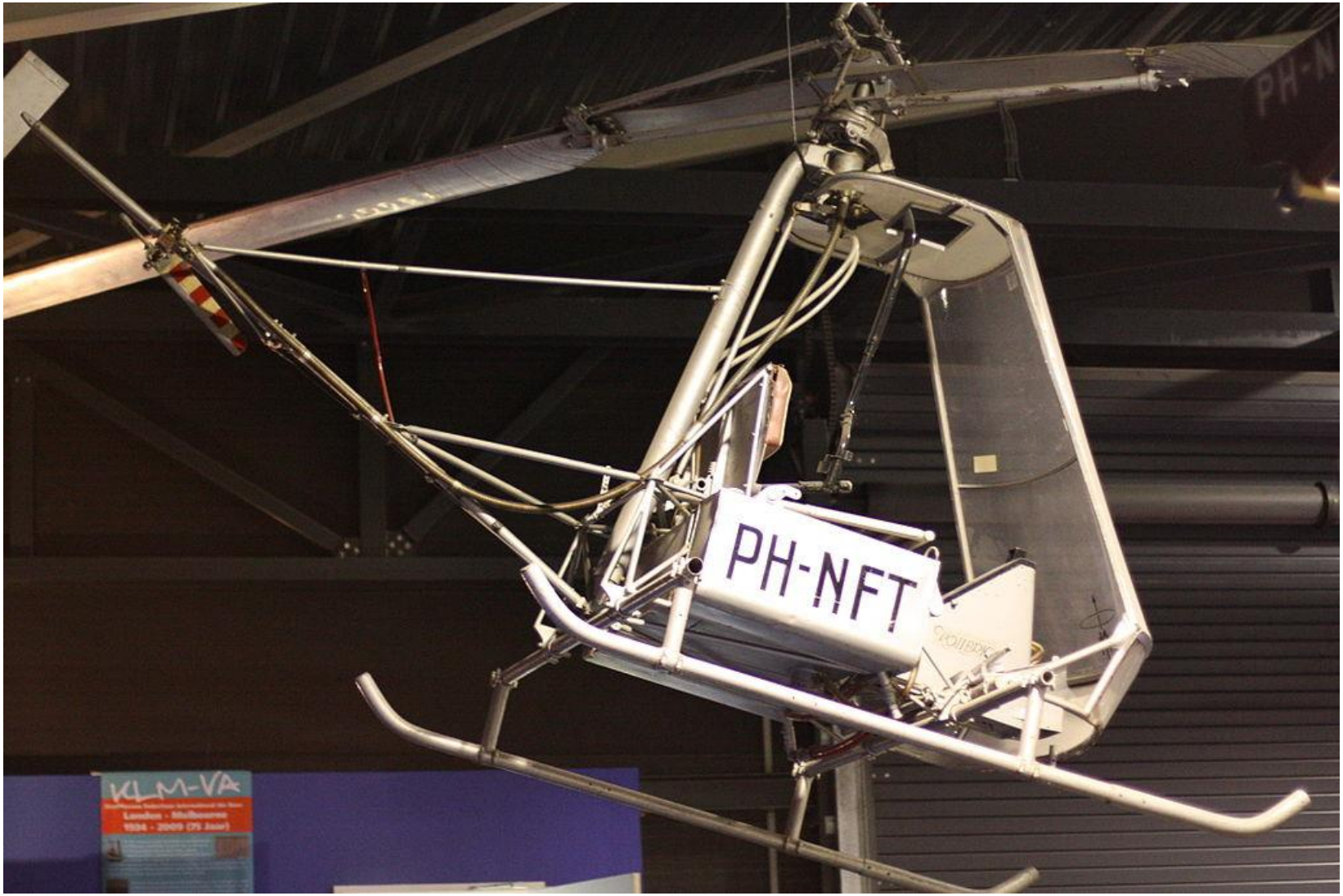

Relatie met Bertrand Russell

- Zoekt in 1911 contact met Moore en Russell na kennis genomen te hebben van ‘Principles of mathematics’
- Vraagt Russel advies over loopbaan als filosoof (nov 1911)
- Promoveert bij Russell en Moore op ‘Tractatus’
- (1915-1921;1929 promotie)
- Levert kritiek op Russell’s ideeën (deze stopt met boek over formele logica)
- Passeert Russell als invloedrijke filosoof in Cambridge

Betrand Russell

- Definitie wiskunde:

“The subject in which we never know what we are talking about not whether what we are saying is true”.

Russel’s logisch atomisme van grote invloed op L.W.

- Er is een *unieke logische vorm* waarin taaluitingen kunnen worden omgezet

- Die unieke logische vorm *correspondeert* met de inrichting van de werkelijkheid

Bertrand Russell 1872-1970

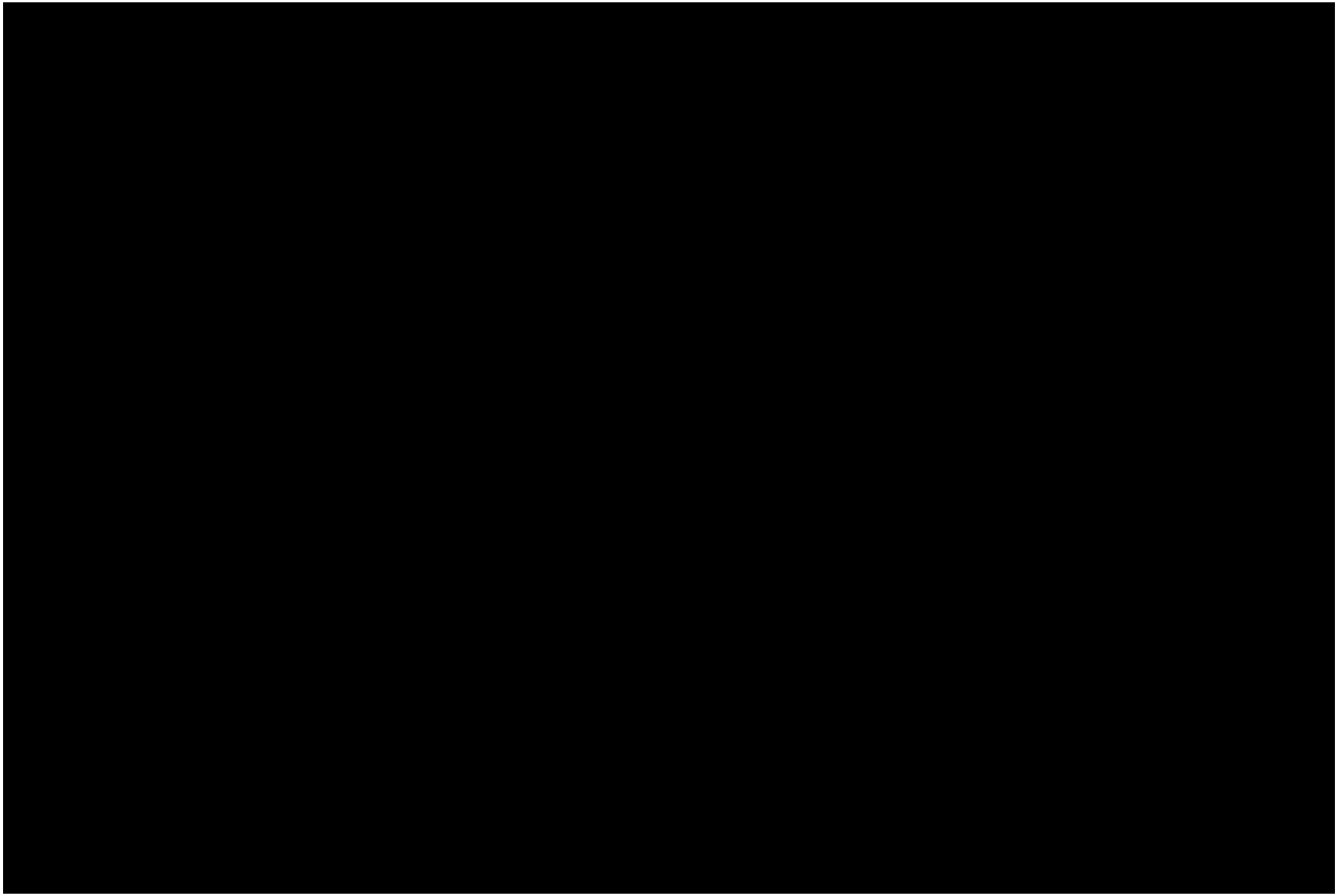

Great Court, Trinity College Cambridge

Wittgenstein moved into Trinity College on 1 February 1912, initially as an undergraduate, but soon as an advanced student. Besides studying Logic and the Foundations of Mathematics with Russell, he attended Moore's lectures on Psychology.

Ludwig trekt zich terug in Noorwegen

Militair en gevangenschap: 1914-1919

- Vertrek van Noorwegen naar Oostenrijk
- Artillerist bij Oostenrijks-Hongaarse leger aan Russisch (Boekovina) en Italiaans (Asiago) front (onderscheidingen)
- Italiaanse gevangenschap (nov 1918 tot aug. 1919), vrij door o.a. acties van Russell.

Euforie, nationalism en facisme

Duizenden van Europa’s meest vooraanstaande kunstenaars, schrijvers en wetenschappers waren euforisch toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Hoe konden zoveel intelligente, vooruitstrevende en sociaal geëngageerde mannen en vrouwen veranderen in militante, oorlog verheerlijkende radicalen?

Ewoud Kieft: Oorlogsenthousiasme. Europa 1900-1918

Al die teleurgestelde socialisten, gekwelde kunstenaars en zelfbenoemde vrijheidsstrijders in Europa hadden het idee dat een oorlog een noodzakelijke stap was. Hun enthousiasme voor oorlog had te maken met het idee dat er een Europese wederopstanding moest plaatsvinden, een soort gigantische *reset.*

Wittgenstein's Military I.D. Card (1914-1918)

Hermine (his sister) wrote in the family memoirs: 'As I well know, he was not only concerned to defend his country; he had an intense desire to take on something difficult and demanding and to do something other than purely intellectual work'.

Kurt, Paul en Ludwig: oorlogsjaren en gevangenschap

- Kurt: vertrekt in 1915 vanuit New York, via Amsterdam naar Wenen. Gaat in dienst en pleegt na een mislukte actie zelfmoord okt/nov 1918.
- Paul: neemt in juli 1914 dienst in 4e leger, raakt in augustus gewond en komt na Russische gevangenschap in nov 1915 terug in Wenen
- Ludwig: neemt dienst 7 aug. 1914, aan Gallisch front als artillerist na wapenstilstand met russen aan Italiaans front Asagio in Vicera. Wordt krijgsgevangene en komt 1919 naar Wenen.

Militair en gevangenschap: 1914-1919

- Leidt tot bijzondere relatie met de pacifist Russell (deze werd wegens pacifisme gevangen gezet en schrijft voorwoord voor Tractatus in 1918).
- Strijden voor vaderland & suicidaliteit
- Front situatie: vuil, bommen, met soldaten valt niet te praten
- Religieuze opleving: Tolstoj, ‘The gospel in brief’.
- Voelt zich geïsoleerd van Russell, Moore, Keynes en Pinsent (staan aan andere kant)

Een terugblik op afkondiging mobilisatie op 1 augustus 1914 in Berlijn

‘Voor mij betekenden die uren de verlossing uit de benauwende ban van die ‘ordelijke en vreedzame toekomst’, welke mijn jeugd had vergald.

Er was een vrijheidsstrijd begonnen, zo geweldig als de aarde nog niet had aanschouwd, want de strijd was nog maar nauwelijks begonnen of het drong reeds tot de grote massa door dat het deze keer niet ging om het lot van Servië, of zelfs van dat van Oostenrijk, maar dat het bestaan van de gehele Duitse natie op het spel stond’.

A. Hitler, Mein Kampf, blz. 180.

Otto Dix: Verwundeter 1916 Bapaume

L.W. begin periode Tractatus (1921): logica en betekenis van uitspraken

- Structuur van de zin (syntax, formele logica: zin of onzin)
- Betekenis verwijst naar object
- Betekenis ook door het ingebed zijn in een bepaalde context.

Vroege periode: Tractatus

- *Every day use* of language
- How do we know that something is true (form of language; verification *principle of logic*)
- To *delineate* what we can talk about; limits of language or the limits of thought
- Language presents *pictures of reality* (‘Ein apriori wahres Bild gibt es nicht’)
- Certain things *can be shown* not said (‘Wo von man nicht kann sprechen soll man schweigen’)

Hoofdstukken Tractatus logico-philosophicus, 1918/1921

- 1. Die Welt ist alles, was der Fall ist
- 2. Was der Fall ist, die Tatsache, ist das Bestehen von Sachverhalten
- 3. Das logische Bild der Tatsachen is der Gedanke
- 4. Der Gedanke ist der sinvolle Satz
- 5.6 *Die Grenzen meiner Sprache* bedeuten die Grenzen meiner Welt
- 7 Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen

Opening van Tractatus

- 1 De wereld is alles, wat het geval is
- 1.1 De wereld is een totaliteit van feiten, niet van de dingen
- 1.11 De wereld wordt door feiten gedefinieerd en daardoor dat het *alle* feiten zijn
- 1.12 Immers, het geheel van de feiten bepaald wat het geval is en ook wat niet het geval is
- 1.13 De feiten in de logische ruimte zijn de wereld.

Mijn kleine evangelie, Lev Tolstoy 1878

- 1.1 De grondslag en het begin van alle dingen is het begrip van het leven
- 1.2 Het begrip van het leven is God
- 1.3 Alles wat leeft is geboren uit dit wat begrip. Zonder dat kan er niets leven
- 1.4 Het ware begrip geeft het ware leven
- 1.5 Het ware begrip is het licht der waarheid

Bij wijze van spreken: logisch positivisme versus fenomenologie

- Ludwig Wittgenstein: ‘Um zu erkennen, ob das Bild wahr oder falsch ist, müssen wir es mit dem Wirklichkeit vergleichen’; ‘Ein a priori wahres Bild gibt es nicht’ (Tractatus logico-philosophicus)

- Martin Heidegger: ‘Die Sprache spricht’ ; ‘Im Gesprochenen hört das Sprechen nicht auf. Im Gesprochenen versammelt das Sprechen die Weise, wie es währt- sein Währen, sein Wesen’ (Unterwegs zur Sprache); zie ook ‘das Ich icht’ en ‘das Nichts nicht’.

Een ander voorbeeld van zinsverduistering

- UIT: K. Jaspers: Algemeine Psychopathologie, 1913/53

‘Das Verstehbare ist in sich selber unvollendet, weil es an die Grenze des Unverständlichen, des Gegebenen, des Daseins und der Freiheit (der Existenz) stöst’

Mogelijk wordt bedoeld: Interpreteren is altijd riskant en feilbaar, omdat je niet alles weet, omdat niet alles wat in de ander omgaat te begrijpen is en omdat je je niet met alles te bemoeien hebt.

(A.D. de Groot & F.L. Medendorp, 1986)

Psycholinguistiek: Taal en denken 1939 Whorf

Sapir-Whorf hypothese

- Denken vereist taal
- taal bepaalt of beïnvloedt de waarneming en het denken

maar:

- denken kan ook zonder taal
- cultuur beïnvloedt denken & taal

Linguïstisch relativisme

- Twee uitgangspunten.
- Het eerste is dat de taal die wij spreken actief ons beeld van de werkelijkheid beïnvloedt.
- En het tweede is dat talen of taalfamilies onderling op fundamentele wijze verschillen.”

[Stokhof, 2003, p. 160]

L.W. onderwijzer: Trattenbach 1920-1922

- Am 23. Oktober 1921 schrieb er an Russell: „Bei mir hat sich nichts verändert. Ich bin noch immer in Trattenbach und bin nach wie vor von Gehässigkeit und Gemeinheit umgeben. Es ist wahr, dass die Menschen im Durchschnitt nirgends sehr viel wert sind. Aber hier sind sie viel mehr als anderswo nichtsnutzig und unverantwortlich. Ich werde vielleicht noch dieses Jahr in Trattenbach bleiben, aber länger wohl nicht, da ich mich hier auch mit den übrigen Lehrern nicht gut vertrage.“

Onderwijzer: Ottertal 1922-1924

Wittgenstein with his pupils in Puchberg am Schneeberg (onderwijzer: 1922-1924)

Wordlist of his pupil Leopoldine Eichberge, 1925

The House in Kundmanngasse, 1926

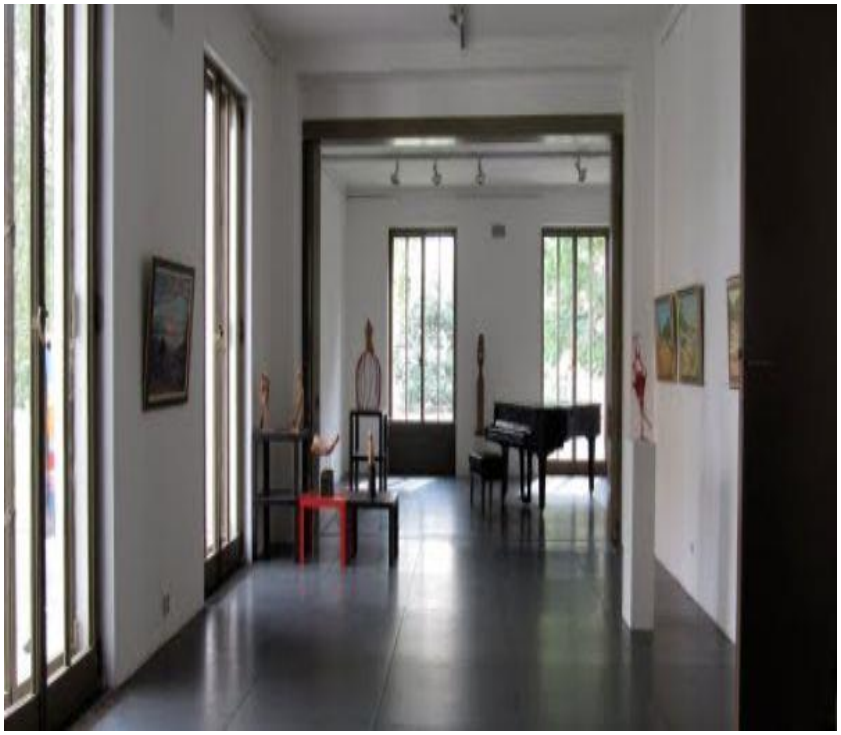

Cambridge 1929-1939

1929 Tractatus geaccepteerd als dissertatie. Aanstelling als docent

1929 -> Philosophical investigations (publikatie postuum)

1939 Hoogleraar (opvolger van Moore)

View from Wittgenstein's Study of Whewells Court, Trinity College, 1929 ->

Onderhandelen met nazi's, 1939

- On 14 April 1939 Wittgenstein got his British citizenship, and on 2 June his new passport. On 22 June he travelled to Vienna, from there to Berlin on 5 July, and on 12 July via England to New York, where he conducted various negotiations with the relevant authorities and with the directors of the family's holdings about the Wittgenstein family assets.
- A considerable part of the enormous currency assets was converted to Reichsmarks, following which the *"Reichsstelle für Sippenforschung"* (Reich Office for Research into Ancestry), ... in accordance with the directive of the Minister of the Interior for the Reich dated 29.8.1939 ...., based on an order of the Führer and Reichs Chancellor" has new documents of ancestry made out, in which the common grandfather, Hermann Christian Wittgenstein, is eventually declared to be an ancestor of German blood.

Discussie met college’s in Cambridge

Latere periode: language game, a theory of signs

- Theory of signs : semiotic practices and grammar
- Semiotic practices (moves): socially shared ways of using signs, actions performed in language (opdrachten geven en uitvoeren; verslag doen van een gebeurtenis), showing
- Grammar (rules): conceptual architecture that determines how the signs are used

Categorieën

- Klassieke opvatting: door regels bepaald, alles of niets, een lijst met eigenschappen

- L.W. ‘game’: er zijn geen gemeenschappelijke kenmerken, prototypes ‘eend’.

- Clinton: ik had geen *‘seks’* met deze vrouw
- Prolife: een ‘*foetus*’ is een persoon
- Ketchup is een ‘*groente*’ (bezuiniging schoolmaaltijden in tijd van Reagan)
- DSM-V classificatie: opsomming van niet gerelateerde kenmerken

Discussie met college’s in Cambridge

Russel’s commentaar op later werk LW (1940)

The later LW seems to have grown tired of serious thinking and to have invented a doctrine which would make such an activity unnecessary.

Wittgenstein’s invloeden op

Ayer

The facts of linguistic usage should not determine whether these relationships had been accurately described or not, and whether there was no stable usage to determine the issue, *philosophy could legislate an usage on which everyone could agree, by laying down a stipulative definition, to the effect that such a term bore such a meaning*.

Carnap

All philosophical problems are really syntactical, and that, when errors in syntax are avoided, a philosophical problem is thereby either solved or shown to be insoluble.

The Last Manuscript-Entry

- If someone believes that he has flown from America to England in the last few days, then, I believe, he cannot be making a mistake. And just the same if someone says that he is at this moment sitting at a table and writing.
- But even if in such cases I can’t be mistaken, isn’t it possible that I am drugged?” If I am and if the drug has taken away my consciousness, then I am not now really talking and thinking. I cannot seriously suppose that I am at this moment dreaming. Someone who, dreaming, says “I am dreaming", even if he speaks audibly in doing so, is no more right than if he said in his dream “it is raining", while it was in fact raining. Even if his dream were actually connected with the noise of the rain.

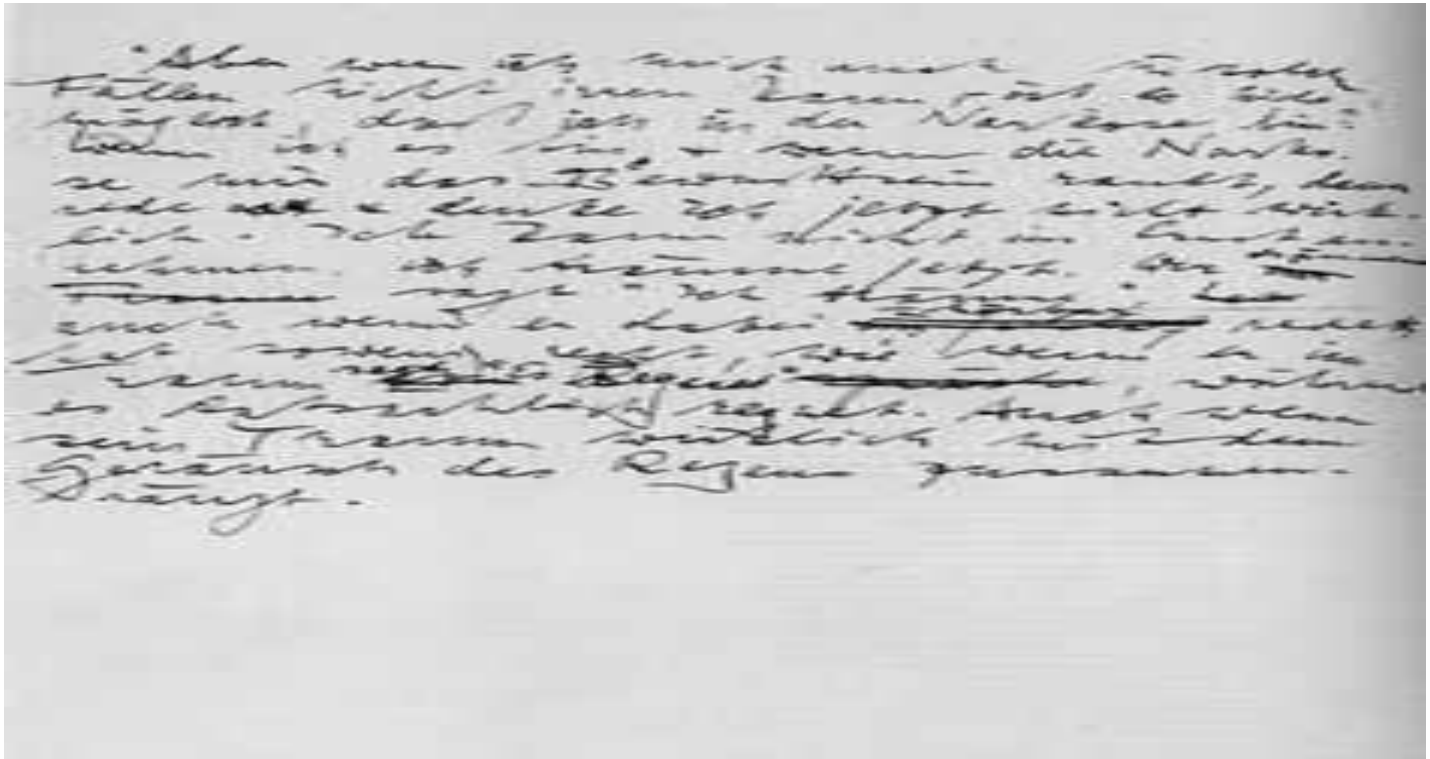

Tell them I had a wonderful life